

Центральноукраїнський національний технічний університет
Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

Андрій КИРИЧЕНКО

«30» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія України модерної доби

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	032 Історія та археологія
Освітня програма	Історія та археологія
Факультет	Економічний

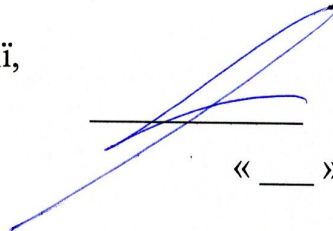
Робоча програма навчальної дисципліни «Історія України модерної доби» для здобувачів першого освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 032 «Історія та археологія».

Укладач: Світлана Орлик, професор кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи, доктор історичних наук, професор.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Протокол № 1 від 29 серпня 2024 року.

Завідувач кафедри історії, археології,
інформаційної та архівної справи

Василь ОРЛИК

« ___ » _____ 2024 р.

Декан економічного факультету

Наталія ШАЛІМОВА

« ___ » _____ 2024 р.

Орлик С. В.
ЦНТУ, 2024 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 8	Галузь знань: 03 Гуманітарні науки	Професійної підготовки
Загальна кількість годин – 240	Спеціальність: 032 Історія та археологія	Рік підготовки:
		3-й
	Освітня програма: Історія та археологія	Семестр: 5, 6-й
Тижневих годин навчання: аудиторних – 2,5/2,5 самостійної роботи студента – 5/5	Освітній рівень: Перший (бакалаврський)	Лекції
		16/16 год.
		Практичні, семінарські
		24/24 год.
		Самостійна робота
		80/80 год.
Вид контролю:		
іспит		

Мова навчання: **Українська**

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у здобувачів розуміння концепції історії України та отримання фундаментальних теоретичних знань про минуле українського народу як невід'ємної частини європейської та світової історії та його ролі у загальній системі соціально-економічних, політичних та етнокультурних чинників; навчити студентів критичному аналізу історичних джерел та історичних політичних, соціально-економічних, культурних та релігійних процесів періоду модерної доби.

В ході вивчення курсу здобувачі мають отримати розуміння основних етапів і специфічних рис української історії, знання подій історичного розвитку України від кінця XV до початку XX ст.

Завдання вивчення дисципліни:

- надати студентам розширенні знання щодо розуміння політичних, соціально-економічних, культурних та релігійних процесів які відбувалися на українських землях у період модерної доби;
- сформуванню розуміння цивілізаційної значущості модерної доби в історії України;
- сприяти формуванню історичного мислення, вміння виявляти історичну обумовленість подій і явищ;
- сприяти удосконаленню оволодіння навичками комплексної роботи з різними типами історичних джерел та історичних наукових праць, пошуку і систематизації інформації як основи вирішення дослідницьких завдань;
- сформуванню у студентів здатність здійснювати: аналіз історичних процесів, реконструкцію історичних подій і явищ, історичне прогнозування та інтерпретацію історичних фактів;
- навчити студентів визначати власну позицію щодо місця і ролі України у всесвітньо-історичному процесі.
- спираючись на загальнолюдські цінності допомогти студентам сформуванню власні переконання, здобути навички і вміння необхідні для подальшої практичної діяльності.

Вивчення курсу спрямоване на формування таких **компетентностей**:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні компетентності (СК):

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

Методами вивчення курсу є лекційні і практичні заняття, а також самостійна робота здобувачів вищої освіти I рівня (підготовка до практичних занять, модульних контрольних робіт та іспиту) з допомогою опрацювання рекомендованої літератури та джерел, методичного забезпечення.

2. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ до курсу «Історія України модерної доби».

1. Об'єкт, предмет та періодизація.
2. Історія України модерної доби як складова частина української історії.
3. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми історії України модерної доби.

Тема 2. Українські землі у складі Речі Посполитої.

1. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XVI - початку XVII ст.
2. Культурно-освітнє та церковно-релігійне життя України
3. Берестейський собор 1596 р. та проголошення церковної унії.

Тема 3. Початки козацької ери української історії (друга половина XV – початок XVI ст.)

1. Виникнення українського козацтва, формування його станових ознак.
2. Колонізація українських земель Наддніпрянщини.
3. Запорозька Січ.
4. Формування суспільно-політичного устрою Запорозької Січі. Козацька адміністрація.

Тема 4. Козацькі війни (повстання) кінця XVI – XVII ст.

1. Козацькі війни (повстання) кінця XVI ст. та їхні причини (1591-1596 рр.) (під проводом Криштофа Косинського, Северина Наливайка, Матвія Шаули та Григорія Лободи).
2. Військово-політична активність козацтва у першій чверті XVII ст. за гетьманування Петра Конашевича-Сагайдачного (з перервами 1614-1622).
3. Козацькі повстання 20-30-х років XVII ст.

Тема 5. Українська національна революція 1648-1654 рр. Становлення української державності наприкінці 1640 –1650-х рр.

1. Причини, характер національної революції. Богдан Хмельницький.
2. Перемоги козацького повстання 1648 р.
3. Розгортання революції та еволюція програмних вимог її лідерів.
4. Становлення української державності. Внутрішня і зовнішня політика гетьманської адміністрації.
5. Воєнні дії проти шляхетської Польщі у 1649-1653 рр. Зборівський мир (18 серпня 1649р.), Білоцерківський мирний договір (18 вересня 1651р.).
6. Переяславська рада і московський (україно-російський) договір 1654 р.
7. Зміцнення Української держави та боротьба за соборність українських земель у середині - другій половині 1650-х рр.

Тема 6. Україна у другій половині XVII ст. (Громадянська війна та іноземна інтервенція. Боротьба козацтва за возз'єднання України)

1. Ліквідація спадкового гетьманату. Основні напрями політики уряду І. Виговського.
2. Укладення Гадяцького договору (6(16) вересня 1658 р.).
3. Українсько-російська війна 1658-1659рр. та новий Переяславський договір 1659р.
4. Розпад козацької України на два Гетьманати (Лівобережний і Правобережний) та розгортання громадянської війни.
5. Прихід до влади у Правобережжі П. Дорошенка (10 жовтня 1665р.) та його заходи щодо возз'єднання українських земель.
6. Московсько-польсько-турецькі війни за Правобережжя. Загибель Правобережного гетьманату.

Тема 7. Україна за гетьманування І. Самойловича та І. Мазепи (XVII-початок XVIII ст.)

1. Лівобережна Україна в роки стабілізації: гетьманування Івана Самойловича та Івана Мазепи.
2. Антипольське повстання на Правобережжі 1702-1704 рр. Боротьба за об'єднання України.
3. Економічні та гуманітарні наслідки від втягненім України в Північну війну 1700-1721 рр.
4. Військово-політичний союз гетьмана Івана Мазепи зі Швецією 1708 р.

Тема 8. Україна за гетьманування Пилипа Орлика (1710-1742), Івана Скоропадського (1708-1722), Павла Полуботка (1722-1724), Данила Апостола (1727-1734)

1. Українська політична еміграція в боротьбі з Москвою. Конституція 1710 р.
2. Гетьманат після Полтавської катастрофи 1709 р. Гетьманування І. Скоропадського на Лівобережжі.
3. Запорозька Січ під зверхністю кримського хана.
4. Наступ уряду Петра I на автономію Гетьманату (створення Малоросійської колегії). Боротьба гетьмана П. Полуботка за збереження української державності.
5. Перша реставрація гетьманства. Державна діяльність гетьмана Д. Апостола. Нова Січ.

Тема 9. Гетьманщина 1734-1768 рр. Ліквідація Запорозької Січі 1775 р.

1. Правління гетьманського уряду (1734-1750). Україна в часи російсько-турецької війни 1735-1739 рр.
2. Друга реставрація гетьманства. Державні реформи гетьмана Кирила Розумовського.
3. Скасування гетьманства 1764 р. та включення Лівобережної України до складу Російської імперії.
4. Ліквідація Запорозької Січі 1775 р. Останній кошовий Петро Калнишевський.

Тема 10. Соціально-економічне становище та національно-визвольні рухи на Правобережжі та в Західній Україні (кінець XVII – XVIII ст.)

1. Соціально-політична ситуація на Правобережній Україні.
2. Опришкінство.
3. Верланівщина 1734-1738 рр. та на Правобережній Україні.
4. Загострення релігійного питання.
5. Гайдамацький рух початку 1750-х років, коліївщина 1768р.

Тема 11. Розвиток української культури, науки та освіти козацької доби.

1. Архітектура та образотворче мистецтво.
2. Розвиток науки та літератури.
3. Розвиток освіти.

Тема 12. Україна у складі Російської та Габсбурзької імперій.

1. Остаточна інкорпорація Гетьманщини та Слобожанщини до складу Російської імперії.
2. Зміни в адміністративному і соціальному устрої Правобережної України.
3. Господарське освоєння земель Південної України.
4. Запорозьке козацтво після ліквідації Січі.
5. Створення на західноукраїнських землях "Королівства Галиції та Лодомерії".
6. Історичний розвиток Буковини. Історичний розвиток Закарпаття - "Угорської України".

Тема 13. Культурно-національне відродження в Україні кін. XVIII – поч. XX ст.

1. Дворянська опозиція. Декабристський рух в Україні. Форми народного соціального протесту.
2. Початки культурно-національного відродження. Діяльність Кирило-Мефодіївського братства.
3. Особливості національно-культурного відродження Галичини. Рух "будителів" у Закарпатській Україні.
4. Українська мова як фактор культурно-національного відродження.

Тема 14. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій наприкінці XVIII – на початку XX ст.

1. Промисловий переворот у Наддніпрянській Україні. Реформи 60-70-х рр. XIX ст.: селянська, земська, судова, фінансова, військова та їх історико-політичне значення. Реформа цензури.
2. Столипінська аграрна реформа 1906р. та розвиток банківсько -кредитної системи у Наддніпрянській Україні.
3. Революція 1848 р. та початок модернізаційних процесів на західноукраїнських землях. Революція 1848 р. та аграрна реформа.
4. Промисловий переворот. Банки і кредит на західноукраїнських землях.

Тема 15. Політизація національного руху в Україні (друга пол. XIX ст.). Революція поч. XX ст. як фактор політичної модернізації.

1. Народництво в Україні (друга половина XIX ст.).
2. Становлення громадського руху в Україні. Формування масової національної свідомості в Наддніпрянській Україні.
3. Перші політичні партії.
4. Революція поч. XX ст. як фактор політичної модернізації.

Тема 16. Україна в роки Першої світової війни (28 липня 1914р. – 11 листопада 1918р.).

1. Причини і характер Першої світової війни.
2. Воєнні дії на території України.

3. Створення легіону українських Січових стрільців (легіон УСС) у Східній Галичині.
4. Окупаційна політика уряду Російської імперії під час окупації Східної Галичини та Буковини (1914-1917 рр.).
5. Наростання господарської розрухи та політичної кризи в Російській імперії.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	денна форма			
	усього	у тому числі		
		л	п	с.р.
1	2	3	4	5
Модуль 1. Українські землі у складі Речі Посполитої та початки козацької ери				
Тема 1. Вступ до курсу «Історія України модерної доби».	14	2	2	10
Тема 2. Українські землі у складі Речі Посполитої	14	2	2	10
Тема 3. Початки козацької ери української історії (друга половина XV – початок XVI ст.)	16	2	4	10
Тема 4. Козацькі війни (повстання) кінця XVI – XVII ст.	14	2	2	10
Модуль 2. Козаччина і гетьманська держава 1640 -1734 рр.				
Тема 5. Українська національна революція 1648-1654 рр. Становлення української державності наприкінці 1640 –1650-х рр.	16	2	4	10
Тема 6. Україна у другій половині XVII ст. (Громадянська війна та іноземна інтервенція. Боротьба козацтва за возз'єднання України).	16	2	4	10
Тема 7. Україна за гетьманування І. Самойловича та І. Мазепи (XVII- початок XVIII ст.)	14	2	2	10
Тема 8. Україна за гетьманування Пилипа Орлика (1710-1742), Івана Скоропадського (1708-1722), Павла Полуботка (1722-1724), Данила Апостола (1727-1734).	16	2	4	10
Разом	120	16	24	80
Модуль 3. Українські землі 1734-1795рр.				
Тема 9. Гетьманщина 1734-1768 рр. Ліквідація Запорозької Січі 1775 р.	14	2	2	10
Тема 10. Соціально-економічне становище та національно-визвольні рухи на Правобережжі та в Західній Україні (кінець XVII – XVIII ст.)	16	2	4	10
Тема 11. Розвиток української культури, науки та освіти козацької доби	14	2	4	10
Модуль 4. Україна у складі двох імперій (VIII – поч. XIX ст.)				
Тема 12. Україна у складі Російської та Габсбурзької імперій	16	2	4	10
Тема 13. Культурно-національне відродження в Україні кін. XVIII – поч. XX ст.	14	2	4	10

Тема 14. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій наприкінці XVIII – на поч. XX ст.	16	2	4	10
Тема 15. Політизація національного руху в Україні (друга пол. XIX ст.). Революція поч. XX ст. як фактор політичної модернізації.	14	2	2	10
Тема 16. Україна в роки Першої світової війни (28 липня 1914р. – 11 листопада 1918р.).	16	2	4	10
Разом	120	16	24	80
Усього годин	240	32	48	160

5. Теми практичних занять

№	Назва теми	К-ть год.
1.	Тема 1. Вступ до курсу «Історія України модерної доби».	2
2.	Тема 2. Українські землі у складі Речі Посполитої	2
3.	Тема 3. Початки козацької ери української історії (друга половина XV – початок XVI ст.)	4
4.	Тема 4. Козацькі війни (повстання) кінця XVI – XVII ст.	2
5.	Тема 5. Українська національна революція 1648-1654 рр. Становлення української державності наприкінці 1640 –1650-х рр.	4
6.	Тема 6. Україна у другій половині XVII ст. (Громадянська війна та іноземна інтервенція. Боротьба козацтва за возз'єднання України).	4
7.	Тема 7. Україна за гетьманування І. Самойловича та І. Мазепи (XVII-початок XVIII ст.)	2
8.	Тема 8. Україна за гетьманування Пилипа Орлика (1710-1742), Івана Скоропадського (1708-1722), Павла Полуботка (1722-1724), Данила Апостола (1727-1734).	4
9.	Тема 9. Гетьманщина 1734-1768 рр. Ліквідація Запорозької Січі 1775 р.	2
10.	Тема 10. Соціально-економічне становище та національно-визвольні рухи на Правобережжі та в Західній Україні (кінець XVII – XVIII ст.)	4
11.	Тема 11. Розвиток української культури, науки та освіти козацької доби	2
12.	Тема 12. Україна у складі Російської та Габсбурзької імперій	4
13.	Тема 13. Культурно-національне відродження в Україні кін. XVIII – поч. XX ст.	2
14.	Тема 14. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій наприкінці XVIII – на поч. XX ст.	4
15.	Тема 15. Політизація національного руху в Україні (друга пол. XIX ст.). Революція поч. XX ст. як фактор політичної модернізації.	2
16.	Тема 16. Україна в роки Першої світової війни (28 липня 1914р. – 11 листопада 1918р.).	4
	Разом	48

6. Самостійна робота.

Для опанування матеріалу дисципліни «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ МОДЕРНОЇ ДОБИ» окрім лекційних, практичних занять, тобто аудиторної роботи, значну увагу необхідно приділяти самостійній роботі.

Основні види самостійної роботи здобувачів вищої освіти:

1. Вивчення додаткової літератури.
2. Робота з довідковими матеріалами.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Підготовка до проміжного й підсумкового контролю.
5. Опрацювання окремих розділів програми, які не розглядаються під час аудиторних занять.

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
	Тема 1. Вступ до курсу «Історія України модерної доби».	10
	Тема 2. Українські землі у складі Речі Посполитої	10
	Тема 3. Початки козацької ери української історії (друга половина XV – початок XVI ст.)	10
	Тема 4. Козацькі війни (повстання) кінця XVI – XVII ст.	10
	Тема 5. Українська національна революція 1648-1654 рр. Становлення української державності наприкінці 1640 –1650-х рр.	10
	Тема 6. Україна у другій половині XVII ст. (Громадянська війна та іноземна інтервенція. Боротьба козацтва за возз'єднання України).	10
	Тема 7. Україна за гетьманування І. Самойловича та І. Мазепи (XVII-початок XVIII ст.)	10
	Тема 8. Україна за гетьманування Пилипа Орлика (1710-1742), Івана Скоропадського (1708-1722), Павла Полуботка (1722-1724), Данила Апостола (1727-1734).	10
	Тема 9. Гетьманщина 1734-1768 рр. Ліквідація Запорозької Січі 1775 р.	10
	Тема 10. Соціально-економічне становище та національно-визвольні рухи на Правобережжі та в Західній Україні (кінець XVII – XVIII ст.)	10
	Тема 11. Розвиток української культури, науки та освіти козацької доби	10
	Тема 12. Україна у складі Російської та Габсбурзької імперій	10
	Тема 13. Культурно-національне відродження в Україні кін. XVIII – поч. XX ст.	10
	Тема 14. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій наприкінці XVIII – на ПОЧАТКУ XX ст.	10

	Тема 15. Політизація національного руху в Україні (друга пол. XIX ст.). Револуція поч. XX ст. як фактор політичної модернізації.	10
	Тема 16. Україна в роки Першої світової війни (28 липня 1914р. – 11 листопада 1918р.).	10
	Разом	160

7. Індивідуальні завдання.

Індивідуальна робота здобувачів вищої освіти є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для реалізації творчих можливостей здобувачів вищої освіти через індивідуально-спрямований розвиток їхніх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність.

Індивідуальні завдання виконуються здобувачем вищої освіти самостійно і не входять у його тижневе аудиторне навантаження. Викладач контролює виконання індивідуального завдання на консультаціях, графік яких складається на кафедрі і затверджується завідувачем кафедри.

До індивідуальних завдань можна віднести наступні види навчальної діяльності: написання рефератів, виконання проблемно-пошукових завдань, підготовка до виступів на конференціях, участь в олімпіадах тощо.

7.1. Орієнтовна тематика рефератів.

1. Костянтин Василь Острозький – руський князь, військовий, політичний, культурний і релігійний діяч, магнат, меценат.
2. Заснування Січі на острові Мала Хортиця та острові Томаківка (в т.ч. організаційна структура, клейноди, побут тощо).
3. Боротьба українського козацтва з татарською навалою і турецькою агресією у XV – на початку XVII ст.
4. Самоврядування та адміністративний устрій Запорозької Січі.
5. Гетьманування Петра Конашевича-Сагайдачного.
6. Роль козаків у Хотинській війні. (згадайте про гетьмана П. Сагайдачного як талановитого воєначальника).
7. Повстання під проводом Тараса Федоровича (Трясила) (1630 - 1631рр.).
8. Суспільна, церковна та культурна діяльність Петра Могили.
9. Богдан Хмельницький – видатний політичний діяч.
10. Становлення української козацької держави. Формування державних інституцій. Внутрішня і зовнішня політика українського уряду (наприкінці 1640-х – початку 1650-х рр.)
11. Перші козацькі посольства та дипломатична діяльність Богдана Хмельницького.
12. Суть і значення Білоцерківського і Жванецького договорів.
13. Переяславська Рада та «Березневі статті», їх значення та наслідки.
14. Петро Дрошенко: від гетьмана обох берегів Дніпра до в'ятського воєводи.

15. Україна в роки правління гетьмана Івана Виговського.
16. Українське козацтво в міжнародних відносинах другої половини XVII століття.
17. Пилип Орлик та його Конституція.
18. Перетворення Московського царства у Російську імперію
19. Малоросійська колегія – це інституція тиску і контролю за Гетьманщиною.
20. Данило Апостол – останній козак на гетьманській посаді (роки правл. 1727-1734).
21. Зародження та значення повстанського руху опришків.
22. Загострення релігійного питання на Правобережній Україні в середині XVIII ст.
23. Верланівщина 1734-1738 рр. на Правобережній Україні.
24. Розвиток книгодрукування та літератури козацької доби.
25. Досягнення мистецтва козацької доби: образотворче мистецтво, театр, музика.
26. Архітектура та містобудування козацької доби.
27. Розвиток іконопису та графіки козацької доби.
28. Кирило-Мефодіївське товариство та Громадівський рух та їх роль в українському національному відродженні.
29. Створення громадсько-культурного об'єднання «Руська трійця» у Львові та його просвітницько-патріотична діяльність.
30. Рух «будителів» у Закарпатській Україні.
31. Українська мова як фактор культурно-національного відродження.
32. Модернізаційні процеси в соціальній сфері на українських землях.
33. Значення та роль Селянської реформи 1861р. для розвитку економіки Наддніпрянщини.
34. Столипінська аграрна реформа 1906р. на українських землях.
35. Промисловий переворот у Наддніпрянській Україні.
36. Становлення громадівського руху в Україні.
37. Формування масової національної свідомості в Наддніпрянській Україні.
38. Створення та діяльність легіону українських Січових стрільців (легіон УСС) у Східній Галичині.
39. Соціально-економічне становище українців Наддніпрянщини в часи Першої світової війни.
40. Виникнення та склад військово-політичних союзів: Троїстого Союзу (Четверного союзу або Союзу Центральних Держав) та Антанти.
41. Галицька «Руїна»: соціально-економічне становище Східної Галичини (1914-1915 рр.).
42. Діяльність російської військово-цивільної окупаційної влади на окупованих територіях Східної Галичини та Північної Буковини в роки Першої світової війни.

7.2 Варіанти проблемно-пошукових завдань з «Історії України модерної доби»

1. Походження Нової історії як темпоральної конструкції.
2. Суть Люблінської унії 1569р. та утворення Речі Посполитої.
3. Річ Посполита – Республіка Обох Націй?
4. Значення Берестейського собору 1596 р. та проголошення церковної унії.
5. Заснування першої Січі.
6. Проаналізуйте зміну структури козацької адміністрації.
7. Фактор віри у перших козацьких повстаннях.
8. У чому особливість козацького суспільно-економічного устрою?
9. Чому Запорозьку Січ називають християнською козацькою республікою?
10. Чим, на ваш погляд, була Брестська церковна унія: спробою зберегти український народ від насильницького покатоличення чи релігійним компромісом, який надав уніатському духовенству додаткові права та привілеї?
11. Як виявила себе ренесансна культурна традиція на терені України?
12. Схарактеризувати процес формування козацько-гетьманської держави в період національно-визвольної війни 1648-1675 рр.
13. Продумати альтернативні варіанти дій Б. Хмельницького в роки національно-визвольної війни та їх можливі наслідки для України.
14. Чи була неминучою Руїна в українській історії?
15. Проаналізувати причини поразки та історичне значення української національно-визвольної революції 1648 – 1676 рр.
16. Назвати основні причини, які призвели до поразки задуму І. Мазепи і козацької старшини відстояти незалежність України. Як ви особисто оцінюєте перехід І. Мазепи на бік шведів?
17. Проаналізувати політику російської влади щодо обмеження автономії України у другій половині XVII – XVIII ст.
18. Чому Російська імперія пішла на повну ліквідацію автономії України саме в другій половині XVIII ст.?
19. Чому українська культура XVII – XVIII ст. розвивалася як барокова?
20. Чому Г. Сковороду називали «слов'янським Ж.-Ж. Руссо»?
21. Порівняти політичний та соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської та Австрійської імперій у першій половині XIX ст.
22. Розкрийте зв'язок романтизму з національно-визвольними і національно-об'єднуючими народними рухами XIX ст.
23. У чому виявився творчий геній Т. Шевченка?
24. Чому саме в період найбільшої лібералізації царського режиму в Росії (60-70ті рр. XIX ст.) посилюється наступ на національні права українців?
25. Як відбилися ідеї етнографії, мовознавства, історії України в наукових працях М. Драгоманова, В. Антоновича, М. Грушевського, О. Потебні, В. Винниченка?

26. Чому саме реалістичний художній напрям виборов провідні позиції в українському мистецтві другої половини XIX ст.?
27. Яким було ставлення українських політичних партій до Першої світової війни?
28. Реформи 60-70-х рр. XIX ст.: селянська, земська, судова, фінансова, військова та їх історико-політичне значення для українських губерній.
29. Особливості реформи цензури для українських земель.
30. Революція 1848 р. та початок модернізаційних процесів на західноукраїнських землях.
31. Причини Першої світової війни. Казус беллі (Causa belli) для початку Великої війни.
32. Виникнення та склад військово-політичних союзів: Троїстого Союзу (Четверного союзу або Союзу Центральних Держав) та Антанти.
33. Особливості участі українців у Першій світовій війні.
34. Коли і як здійснювався наступ військ Російської імперії на територію етнічних українських земель Східної Галичини та Північної Буковини у 1914р.
35. Які причини відступу російських військ у липні 1915р.?
36. «Брусилівський прорив» - значення та наслідки.
37. Створення та діяльність легіону українських Січових стрільців (легіон УСС) у Східній Галичині.
38. Як жилося галичанам під час окупації російськими військами?

8. Методи навчання

При вивченні навчальної дисципліни використовуються наступні методи навчання:

- словесні (розповідь, пояснення, лекція та їх різновиди);
- наочні (показ та його різновиди: ілюстрування, демонстрування);
- практичні (завдання, задачі та ін.);
- методи контролю та самоконтролю (побіжне самостереження, усне опитування, практичні роботи і вправи, письмові роботи, тести).

8.1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

1. Словесні методи навчання: бесіда, пояснення, розповідь, ознайомча лекція, лекція з елементами дискусії.
2. Робота з підручником, навчальним посібником тощо.
3. Наочні методи навчання: метод ілюстрування, метод демонстрування, спостереження.
4. Практичні методи навчання: практичні заняття у вигляді презентацій ідей, рольові ігри, робота в Інтернет мережі; складання графічних схем, схем-опор, тез, порівняльних таблиць.

8.2. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1. Методи формування пізнавальних інтересів (метод створення ситуації новизни навчального матеріалу, опори на життєвий досвід, дискусії, диспути тощо).

2. Методи стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні.

8.3. Методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності: метод усного опитування, письмовий контроль, тестові методи перевірки знань, програмований контроль, залік, іспит (екзамен) тощо.

Методи контролю.

На різноманітних етапах навчання використовуються різноманітні види контролю: попередній, поточний, тематичний, підсумковий, а також форми його організації.

Попередній контроль спрямований на виявлення знань, умінь і навичок студентів з предмету чи розділу, який буде вивчатися.

Поточний контроль здійснюється в повсякденній роботі з метою перевірки засвоєння попереднього матеріалу і виявлення прогалин у знаннях студентів.

Тематичний контроль здійснюється періодично, після вивчення нової теми чи нового розділу і має на меті систематизацію знань здобувачів вищої освіти.

Підсумковий контроль проводиться в кінці семестру, навчального року тощо.

За формами контроль поділяється на **індивідуальний, груповий і фронтальний**.

У навчальному процесі в різноманітних поєднаннях використовуються методи **усного, письмового, практичного, машинного контролю і самоконтролю** студентів.

Усне опитування здійснюється в індивідуальній і фронтальній формах.

Мета **усного індивідуального контролю** – виявлення вчителем знань, умінь і навичок окремих студентів. **Усний фронтальний контроль** (опитування) вимагає серії логічно пов'язаних між собою питань за невеликим обсягом матеріалу.

Письмовий контроль буває індивідуальним, коли окремим студентам пропонуються контрольні роботи.

Методи самоконтролю. Суттєвою особливістю сучасного етапу удосконалення самоконтролю за ступенем засвоєння навчального матеріалу, уміння самостійно знаходити допущені помилки, неточності, а також спосіб усунення виявлених недоліків.

Поєднання різноманітних методів контролю отримало назву **комбінованого або щільного контролю**. Як правило, це поєднання усного і письмового опитування.

9. Критерії та засоби оцінювання

Види контролю: поточний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма підсумкового контролю: 5 семестр (осінній) – залік, 6 семестр (весняний) – екзамен.

Рубіжний контроль успішності здобувачів вищої освіти проводиться під час проведення всіх видів аудиторних занять з усіх дисциплін в середині семестру та за тиждень до закінчення семестру.

Максимально загальна кількість балів, виділених для оцінки результатів під час одного рубіжного контролю робочою програмою навчальної дисципліни, при семестровому підсумковому контролі: у формі заліку – складає 50 балів; у формі екзамену – складає 30 балів.

Семестровий залік проводиться на останньому занятті, до початку заліково-екзаменаційної сесії. Оцінка здобувачам вищої освіти вище 60 балів може виставлятися без виконання ними підсумкової залікової роботи. В такому разі виставлення оцінки підсумкового семестрового контролю не передбачає обов'язкової присутності здобувача вищої освіти на заліку. У разі, якщо сума рейтингових балів менша ніж 60, але виконані умови допуску до семестрового контролю, здобувач вищої освіти виконує на останньому за розкладом занятті залікову контрольну роботу. За бажанням, здобувач вищої освіти має право на виконання залікової контрольної роботи з метою підвищення кількості балів, які були набрані ним протягом семестру.

Оцінку підсумкового **семестрового контролю у формі екзамену** становить сума балів за результатами рубіжних контролів та балів, набраних здобувачем вищої освіти при складанні семестрового екзамену. Загальна кількість балів, виділених на проведення семестрового екзамену робочою програмою навчальної дисципліни, складає 40 балів. Кількість балів, одержана здобувачем вищої освіти на екзамені, додається до результатів рубіжних контролів, що разом складає оцінку знань здобувача вищої освіти з навчальної дисципліни за 100-бальною шкалою та переводиться в оцінку за шкалою ЄКТС і національною шкалою («Відмінно», «Добре», «Задовільно», «Незадовільно»). Контроль проводиться за результатами виконаних індивідуальних, тестових, та контрольних завдань, а також за результатами відвідуваності занять.

Критерії оцінки заліку, іспиту:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно, систематично і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;

- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;

- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;

- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;

- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;

- виконує завдання, але при рішенні допускає значну кількість помилок;

- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінку «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка		
		За національною системою (екзамен, диф. залік)	За національною системою (залік)	За системою ЦНТУ
A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	Зараховано	90–100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	Зараховано	82–89
C	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок			74–81
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	Зараховано	64–73
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії			60–63
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2 (незадовільно)	Незараховано	35–59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота			1–34

**Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти при вивченні дисципліни «Історія України модерної доби»
5 семестр**

Поточне тестування та самостійна робота																Всього
Змістовий модуль 1								Змістовий модуль 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	100
6	6	6	6	6	6	6	8	6	6	6	6	6	6	6	8	

6 семестр

Поточне тестування та самостійна робота																Екзам-ен	Всього
Змістовий модуль 3								Змістовий модуль 4									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	40	100
$\frac{3}{3}$	4	3	4	3	5	3	3	4	3	3	4	3	4	3	8		

T1, T2, T3... – навчальні тижні

Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів визначені Положенням про організацію освітнього процесу в ЦНТУ
<https://kntu.kr.ua/file/content/424/polozhennia-pro-orhanizatsiyu-osvitnoho-protsesu-v-tsntu.pdf> (С. 27–35).

10. Методичне забезпечення.

Включає навчально-методичний комплекс з дисципліни, рекомендована обов'язкова та додаткова література, конспект лекцій, методичні вказівки до виконання практичних робіт. Наповнення відповідного розділу в системі Moodle.

11. Рекомендовані джерела та література.

Базова

1. Архів Коша Нової Запорозької Січі : опис справ 1713-1776 / упоряд.: Л.З.Гісцова та ін.; редкол.: І.Л.Бутич (відп. ред.) та ін. Київ: Наук. думка, 1994. 225с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0011039>
2. Білоцерківський В.Я. Історія України : навч. посіб. Харків: «ОВС», 2007. 576 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000579>
3. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академвидав, 2016. 720 с. URL : https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
4. Висоцький О.Ю. Історія української культури: Навчальний посібник. Дніпропетровськ, 2009. 130 с. URL: <http://surl.li/pckmyc>
5. Власов В. Історія України: підручник. К.: Генеза, 2005. 280 с.
6. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. Київ: Вища шк., 1994. 539 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000344>
7. Жванко Л. М. Біженство Першої світової війни в Україні. Документи і матеріали: монографія. Харків: ХНАМГ, 2009. 360 с. URL: <http://surl.li/ekvzkr>
8. Запорожці. До історії козацької культури / упоряд. тексту, І.Кравченко; упоряд. іл. матеріалу Ю. Іванченко. Київ: Мистецтво, 1993. 394 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002979>
9. Історія народної культури українців: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 416с.
10. Історія України / за заг. ред. В.Смоля. К., 1997. 416 с.
11. Історія України та її державності. Курс лекцій : навч. посіб. / ред. Л. Дещинський. Львів: Вид-во Націон. Універс. "Львівська політехніка", 2009. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000513>
12. Історія України. Документи. Матеріали : посібник. Київ: Вид. центр "Академія", 2002. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001283>
13. Історія України: Хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин. К.: Наукова думка, 2013. 1056 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0010233>
14. Історія української культури: європейський контекст: навч. посіб. / П. Вербицька, І. Хома; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2015. 301 с.
15. Козацькі січі : (нариси з історії українського козацтва XVI-XIX ст.). / редкол.: В. Смолій (відп. ред.) та ін. Київ; Запоріжжя, 1998. 51 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001468>
16. Лановик Б.Д., Лазарович М. В. Історія України: навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2006. С.102-132. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000013156>
17. Литвин В. Історія України: підручник. К.: Наукова думка, 2009. 821 с.
18. Шабанова, Ю.О., Тарасова, Н.Ю., Дичковська, О.Я. Історія української культури: Навч. посібник для студентів усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання. Дніпропетровськ, 2012. 141 с.

Додаткова

19. Апанович О.М. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. К., 1993 URL: <http://surl.li/ougeev>

20. Величко С.В. Літопис. Т. 1. / Пер. з книжної української мови, вст. стаття, комент. В. О. Шевчука; відп. ред. О. В. Мишанич. К.: Дніпро, 1991. 371 с. URL: <http://litopys.org.ua/velichko/vel.htm>
21. Величко С.В. Літопис. Т. 2. / Пер. з книжної української мови, комент. В. О. Шевчука; відп. ред. О. В. Мишанич. К.: Дніпро, 1991. 642 с. URL: <http://litopys.org.ua/velichko/vel.htm>
- Мицик Ю. А., Плохій С.М., Стороженко І.С. Як козаки воювали : іст. розповіді про запорізьких козаків. Дніпропетровськ: Промінь, 1990. С. 217-232. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000012926>
22. Власюк І. М. Економічні наслідки Столипінської аграрної реформи на Правобережній Україні (1906-1914 рр.). *Український селянин*. 2006. Вип. 10. С. 32-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UkrSel_2006_10_10
23. Дорошенко Д. Гетьман Петро Дорошенко: огляд його життя і політичної діяльності. Нью-Йорк, 1985. URL: <http://surl.li/fyznog>
24. Лазорський М. Гетьман Кирило Розумовський: роман-хроніка 18 віку. Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1961. 752 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001453>
25. Літопис гадяцького полковника Григорія Грабянки / Пер. із староукр. К.: Т-во «Знання» України, 1992. 192 с. URL: <http://litopys.org.ua/grab/hrab.htm>
26. Літопис Самовидця / Видання підготував Я. І. Дзира. Київ: «Наукова думка», 1971. 208 с. URL: <http://litopys.org.ua/samovyd/sam.htm>
27. Люблінська Унія 1569 року. Правові акти. Київ, 2019. 179 с. URL: <http://surl.li/inzfru>
28. Молчанов В.Б. Вплив селянської реформи 1861 р. на добробут населення України. Проблеми історії України XIX – початку XX ст. 2011. Вип. 18. С. 95 – 104. URL : http://resource.history.org.ua/publ/xix_2011_18_95
29. Нарис історії культури України / М. В. Попович. 2-ге вид., допов. Київ: АртЕк, 2017. 730с.
30. Нариси з історії української культури: архітектура, образотворче мистецтво, музика, театр, кіно / М. Ваврух, Р. Гавалюк. Львів: Світ, 2018. 224 с.
31. Орлик В.М. Податкова політика Російської імперії в Україні в дореформений період: монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2007. 631с.
32. Орлик С. В. Українське повітове місто і Велика війна: продовольчі проблеми та ріст цін. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* Київ: Інститут історії України, 2014. Випуск 23. С. 114–133. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/124645>.
33. Орлик С. Реформа цензури друкованих видань 1865 р. КАТЕДРА UNIVERSUM: електронний збірник. 2022. Вип. 4. URL: <http://surl.li/rnxdcv>
34. Орлик С. Фінансова політика російського окупаційного режиму в Галичині та Буковині в роки Першої світової війни (1914-1917 рр.): дис. ... док. іст. наук: 07.00.02. К., 2018. 806с. URL: : <http://surl.li/yjceau>
35. Орлик С. (2022). Мародерство, грабежі і розбій під час російської окупації Східної Галичини та Північної Буковини в роки Першої світової війни. *Український історичний журнал*. №2. С.4-16. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.02.004> URL: <http://surl.li/qpkhyw>

36. Орлик С.В. Правові джерела з історії податкової політики уряду Російської імперії в роки Першої світової війни. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія «Історичні науки»*. 2019. Вип. 7. С.160–182. Doi:10.31470/2518-7600-2019-7-160-182 URL : <https://sdc-journal.com/index.php/journal/article/view/232/180>.
37. Орлик, С. (2024). Зміни обсягів золотого запасу Державного банку Російської імперії напередодні та під час Першої світової війни. *Український історичний журнал*. №6 (579), 99 – 112.URL: <http://surl.li/gswkox>
38. Реєнт О. П. Столипінська аграрна реформа: основні події, періодизація, особливості, наслідки. *Український селянин*. 2006. Вип. 10. С. 6-16. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrse1_2006_10_3
39. Реєнт О.П. Велика реформа 1861 р.: погляд із ХХІ століття. Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. 2011. Вип. 18. С. 7-24. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/123537>
40. Смолій В. А. Велика реформа 1861 р.: сучасне бачення. Проблеми історії України ХІХ - початку ХХ ст.. 2011. Вип. 18. С. 4-6. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piu19-20_2011_18_3
41. Степанков В. С. Петро Дорошенко / Полководці Війська Запорозького: Історичні портрети // редкол.: В. Смолій (відп. ред.) та ін. К. : Видавничий дім «КМ Academia», 1998. Кн.1.
42. Чухліб Т. Судити чи розуміти гайдамаків? URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2015/12/16/148812/>
43. Чухліб Т. В. Гетьманування Петра Дорошенка: причини «вірності» та «зради» королю, султану й царю (1665-1676рр.). *Український історичний журнал*. 2007. № 1. С.39-61. <http://history.org.ua/JournALL/journal/2007/1/3.pdf>
44. Шевченко Т. Г. Поема «Гайдамаки». URL: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev117p.htm>
45. Гаазька Конвенція 1907р. "Про закони та звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення сухопутної війни про закони та звичаї війни на суходолі". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (чинна, ратифіковано ВРУ 24.08.1991р.)

Інформаційні ресурси

[https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-](https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB)

[bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB](https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB) –

Електронна бібліотека «УКРАЇНІКА»

<http://litopys.org.ua/links/inmaps.htm> – Історичні мапи

<http://chtyvo.org.ua/> – Читиво. Електронна бібліотека

<http://exlibris.org.ua/> – Українська електронна бібліотека

<http://lib-gw.univ.kiev.ua/> – бібліотека ім. Максимовича КНУ ім. Т. Шевченка

<http://litopys.kiev.ua/> – Літописи, історія, культура

<http://www.cossackdom.com/> – Козацтво ХV – ХХІ ст.

<http://litopys.org.ua/> – Ізборник: Історія України ІХ— VIII ст. Першоджерела та інтерпретації

<http://www.history.org.ua/> – Інститут історії України НАН України
<http://www.info-library.com.ua/> – Електронна бібліотека підручників